

VI Kongres Dydaktyki Polonistycznej

Niezgoda – opór – bunt w przestrzeni edukacyjnej

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Wrocławski
23-25 września 2024 roku

IDEA KONGRESU

Bunt przeciwko zastanym wartościom, porządkom społecznym, regulacjom prawnym, okolicznościom historycznym jest naturalnym ludzkim zachowaniem. Obok potocznego obrazu buntu jako zjawiska destrukcyjnego uwzględnić należy, że może on mieć również wymiar konstruktywny czy nawet afirmatywny.

Jako kategorię filozoficzną, np. w rozumieniu Alberta Camusa, bunt rozpatruje się nie tylko w perspektywie psychologicznej, społecznej i politycznej, lecz także w ujęciu aksjologicznym – jako opis ludzkiej kondycji, etycznych postaw człowieka i jego obowiązków. Kwestie te podjął Camus m.in. w esejach: *Mit Syzyfa* i *Człowiek zbuntowany*, zauważając, że właśnie z buntu rodzi się świadomość, bo „nie sztuką jest się poddać, prawdziwą sztuką życia jest ocalić swą godność i wolność w świecie uprzedmiotowienia i niewoli fizycznych konieczności, dotyczących wszystkiego, co istnieje w przyrodniczym świecie. Prawdziwie wartościowy bunt to nie rezygnacja, ale podjęcie wyzwania” (Albert Camus). Bunt powstaje w odpowiedzi na absurd wynikający z konfrontacji jednostki ze światem, którego nie rozumie.

Podobnie bunt charakteryzuje socjologia, dostrzegając w nim zjawisko dynamiczne, przełamujące wspólnotowe ograniczenia, korzystne dla rozwoju społeczeństw i motywujące do działań zorientowanych na określony cel. W myśl koncepcji José Ortegi y Gasset jest on podstawowym zjawiskiem kształtującym człowieka, pierwotnym i niezmiennym wrażeniem, które „wpaja nam uparcie i nieustępliwie definicję życia będącą także imperatywem” (José Ortega y Gasset). Niekiedy bunt jawi się jako podstawowy warunek równowagi społecznej, a nawet czynnik legitymizujący rzeczywistość, z której wyrasta (Jean Baudrillard). Niezgoda – opór – bunt są reakcjami ludzi na obciążające ich zakazy i nakazy (najczęściej postrzegane przez nich jako szkodliwe). Żadna z grup społecznych nie ma monopolu na buntowanie się, choć każda inaczej – w różnych sytuacjach i z różnych powodów – okazuje niezadowolenie. Nierzadko negacja poprzedza propozycję alternatywy (dzieje się tak w przypadku kontrkultury), a zmiennym przykładem oporu o charakterze społeczno-obyczajowym jest konflikt pokoleniowy (np. rodzica i dziecka, nauczyciela i ucznia) oraz spór o wartości „stare” i „nowe”.

Wyrażanie sprzeciwu wykorzystuje wszelkie dostępne środki alternatywnego rozwiązania, językowe i parajęzykowe, logowizualne i intersemiotyczne, o mniejszej lub większej sile oddziaływania. Pragmatyczne ujęcie aktów sprzeciwu ukazuje repertuar zarówno nowych, zindywidualizowanych środków, jak i tych dobrze znanych w przestrzeni komunikacyjnej (również w ujęciu historycznym).

Można rozważać różne aspekty: 1. bunt w języku; 2. bunt wobec języka; 3. bunt o języku czy wreszcie 4. bunt samego języka. Bunt w języku to przecież zwycięstwo uzusu nad normą; bunt wobec języka to kontestacja jego użytkowników (już od czasów starożytnych bowiem „starzy” utyskują na zepsucie „młodych”); bunt o języku to niezgoda na jego stare, nieadekwatne opisy oparte na gramatyce łacińskiej i kryteriach historycznych; w końcu bunt samego języka: to opór, jaki stawia on współczesnym wyzwaniom.

Niezgoda, opór i bunt, rozpatrywane w rozległym kontekście społeczno-kulturowym i w założeniu odnoszące się do działań konstruktywnych, stanowią także istotny punkt wyjścia w rozważaniach o szeroko pojętej edukacji polonistycznej. Bunt w przestrzeni edukacyjnej uderza w przerost instytucjonalizacji, programowanie, nadmierną funkcjonalizację nauczania, mechaniczną encyklopedyzację i biurokratyzację działań edukacyjnych. Uczniowski – i nauczycielski – opór skierowany bywa przeciw lekturowemu przymusowi, kanonom lektur, przestarzałym interpretacjom i jako taki sprzyja np. propozycjom nowych odczytań klasyki. Korzyści edukacyjne wynikają też z niezgody polonistów na przestarzałe strategie dydaktyczne, a także z potrzeby poszukiwania nowych autorytetów i wzorców osobowych (zob. „Filoteknos” nr 6 i 7).

W obrębie tej problematyki istotnym zjawiskiem, zarówno na poziomie egzystencjalno-etycznym, jak i pedagogiczno-psychologicznym, są buntujący się przeciwko konwenansom i życiowym schematom nastoletni bohaterowie literatury dla dzieci i młodzieży. Należą do nich np. samotnicy, outsiderzy, reformatorzy, ambiwalentne osobowości i charaktery, które psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży na tym etapie dojrzewania łączy ze zwykłą – buntowniczą – postawą wobec świata. Zbuntowani wobec dostępnej im rzeczywistości literaccy bohaterowie są jednocześnie jej doskonałymi obserwatorami, dostrzegającymi obłudę, oceniającymi kłamstwo, nieuczciwość i zło świata dorosłych. Stąd wynika wyraźnie obecne w ich zachowaniu podważanie autorytetów, niezgoda na „niedoskonały”, etycznie, niewłaściwy model życia dorosłych.

Opór wobec kostniejących norm estetycznych, nawyków poznawczych, ustereotypizowanych wyobrażeń o świecie i jego związkach z twórczym artystycznym doprowadził do powstania literatury i sztuki nowoczesnej. Wyłoniła ona liczne kierunki awangardowe, neoawangardowe, odrzucające twórczość czerpiącą z tradycyjnych wzorców. Wola zaprzeczenia zastanym ideałom estetycznym łączy się z niezgodą na wtórność, naśladownictwo, zachowawczą rolę społeczną sztuki. Także współczesna literatura, podobnie jak niegdyś awangardowa czy wcześniej romantyczna, czy też oświeceniowa, nie porzeka na renowacji środków wyrazu, wykorzystuje swój wspólnototwórczy i modernizacyjny potencjał. Etycznie uzasadniony opór – za jego przejaw uznać można szeroko rozumiany zwrot etyczny – wzbogaca i urozmaica literaturę, pobudzając zarazem refleksję literaturoznawczą i metody transmisji nowoczesności do sfery edukacyjnej.

Bunt jest więc zacychem postaw, które – jeśli dobrze diagnozują społeczne problemy i dojrzeją – wzmacniają organizm zbiorowy. Niemniej jednak na skutek manifestacji tych postaw mogą pojawić się też problemy dzieci i młodzieży w szkole i w domu; warto zatem rozważyć, jakie nastawienia wobec niezgody, oporu czy buntu może i powinna przyjmować szkoła oraz literatura uczestnicząca w procesie edukacyjnym. Czy – korzystając z tej energii – można przekształcać bunt nastolatków w działania konstruktywne? W jaki sposób to czynić, w imię jakich wartości?

Zagadnienia niezgody, oporu i buntu tworzą jeden z podstawowych problemów kulturowych i cywilizacyjnych czasów dzisiejszych, mających wielorakie odbicie w zjawiskach i procesach edukacyjnych. Nie jest to tylko syndrom współczesności, tego rodzaju problemy pojawiały się w przeszłości i w różny sposób wpływały na kształt, a zwłaszcza aksjologię, szkoły, literatury życia zbiorowego.

Ze względu na ważność tych zagadnień – również dla współczesnej przestrzeni polonistycznej – zdecydowaliśmy się uczynić je głównym przedmiotem kolejnego Kongresu Dydaktyki Polonistycznej. Do udziału w nim zapraszamy: polonistów uczestniczących we wszystkich obszarach edukacji lub nimi zainteresowanych. Zależałoby nam na obecności, wypowiedziach i głosach w dyskusjach polonistów – nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych, polonistów – nauczycieli akademickich; literaturoznawców, językoznawców, kulturoznawców, bibliotekoznawców i bibliotekarzy, pedagogów, psychologów, socjologów, specjalistów w zakresie dydaktyki polonistycznej różnych szczebli; mówiących najogólniej: wszystkich, którzy zajmują się szeroko pojętą edukacją polonistyczną w teorii i w praktyce.

Proponujemy następujące obszary rozważań:

- Polonista w szkole: konformista czy buntownik?
- Niezgoda, opór, bunt w kanonie lektur – kanon lektur jako obszar negocjacji.
- Szkolny bunt przeciw literaturze dawnej: apologia nowoczesności czy odcięcie od tradycji?
- Buntownicy w literaturze dla dzieci i młodzieży – potencjał edukacyjny.
- Bunt młodych (nie)czytelników – w stronę spontanicznego kanonu lekturowego i cyfrowego świata.
- Szkolna edukacja wobec nowoczesności literaturoznawczej.
- Dydaktyka polonistyczna na rozdrożu autorytetów.
- Dydaktyka polonistyczna a niezgoda aksjologiczna (konflikt i przewodnictwo na drodze wartości).
- Opór przeciw oficjalnemu językowi; mowa uczniów jako wyraz buntu.
- Niezgoda na dydaktyczny szablon – innowacyjne strategie i metody nauczania na lekcjach języka polskiego.
- Bunt w literaturze i sztuce - wzajemne relacje i innowacje (literackie i ikoniczne teksty w przestrzeni dydaktyki polonistycznej XXI wieku).

ZGŁOSZENIA I OPŁATA KONFERENCYJNA

Zgłoszenia tematów i abstraktów należy dokonać poprzez formularz:

<https://forms.office.com/e/924stssswd>

w terminie **do 29 lutego 2024 roku**.

Opłata konferencyjna:

- do 30 maja 2024 roku: 600 złotych
- po 30 maja 2024 roku: 700 złotych.

Numer konta zostanie podany w późniejszym terminie.

Więcej informacji o Kongresie będzie sukcesywnie zamieszczanych na stronie:

<https://kdp2024.uwr.edu.pl>

Adres e-mail Kongresu Dydaktyki Polonistycznej 2024:

kdp2024@uwr.edu.pl

KOMITET ORGANIZACYJNY

Dr hab. Dorota Michułka, prof. UWrocław (kierowniczka naukowa) – dorota.michulka@uwr.edu.pl

Prof. dr hab. Marcin Cieński

Dr hab. Dariusz Dybek, prof. UWrocław

Dr Daria Murlikiewicz

Dr Sabina Światała

Dr Marta Śleziak

Dr Jolanta Wróblewska

Mgr Jan Krzywdziński

Mgr Anna Maciejewska

Mgr Justyna Zając (sekretarzynie Kongresu) – justyna.zajac@uwr.edu.pl

PATRONI

<https://kdp2024.uwr.edu.pl/o-kongresie/patronat/>

Uniwersytet
Wrocławski

BIBLIOGRAFIA

Baudrillard, J. (2006). *Społeczeństwo konsumpcyjne. Jego mity i struktury* (przeł. S. Królak). Warszawa: Wydawnictwo „Sic!”.

Camus, A. (1971). *Człowiek zbuntowany*. W: tegoż, *Eseje* (wyb. i przeł. J. Guze). Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Kuligowski, W., Pomieciński A. (red.). (2012). *Oblicza buntu. Praktyki i teorie sprzeciwu w kulturze współczesnej*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Leszczyński, G. (2010). *Bunt czytelników. Proza inicjacyjna net generacji*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Merton, R.K. (2002). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna* (przeł. E. Morawska, J. Wertenstein-Żuławski). Warszawa: Wydawnictwo PWN.

Oleszkowicz, A. (2006). *Bunt młodzieńczy. Uwarunkowania. Formy. Skutki*. Warszawa: Wydawnictwo „Scholar”.

Ortega y Gasset, J. (2002). *Bunt mas* (przeł. P. Niklewicz). Warszawa: Wydawnictwo Muza.

Prejs, B. (2005). *Subkultury młodzieżowe. Bunt nie przemija*. Katowice: Wydawnictwo KOS.

Wach, J., Janicki, Ł. (red.). (2015). *Opór – protest – wykroczenie*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Waksmund, R., Michułka, D. (red.). (2016–2017). „Filoteknos. Literatura dziecięca – mediacja kulturowa – antropologia dzieciństwa”, 6 i 7, cz. 1 i 2.